

Wojciech Góralski

Pozycja prawna osób świeckich w Kościele według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 28/1-2, 49-60

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH GÓRALSKI

**POZYCJA PRAWNA OSÓB ŚWIECKICH W KOŚCIELE
WEDŁUG NOWEGO KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO**

Treść: Wstęp. — 1. Obowiązki osób świeckich. — 2. Uprawnienia osób świeckich. — 3. Uwagi końcowe.

Wstęp

Zaprezentowana przez sobór watykański II biblijna idea Kościoła jako Ludu Bożego stała się momentem zwrotnym w rozumieniu roli i zadań laikatu, zwłaszcza gdy w konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* pojawiło się sformułowanie: „Pod nazwą świeckich rozumie się tutaj wszystkich wiernych chrześcijan nie będących członkami stanu kapłańskiego i stanu zakonnego, prawnie ustanowionego w Kościele, mianowicie wiernych chrześcijan, którzy jako wcieleni poprzez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, proroczego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i świecie”¹. Tego rodzaju definicja tych, których *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1917 r. określał — pośrednio — jako chrześcijan nie przeznaczonych do rządzenia wiernymi ani do sprawowania kultu Bożego², stanowi niewątpliwie nobilitację laikatu, który przestał być tylko „nie — duchowieństwem” i przedmiotem posługi kapłańskiej. Stało się to właśnie dzięki pogłębionej refleksji teologicznej nad miejscem i rolą osób świeckich w Kościele³. Według *Vaticanium II* do laikatu nie odnosi się wyłącznie sfera świecka, lecz także sfera duchowa i kościelna. Konstytucja *Lumen gentium* potwierdza, że świeccy wykonują misję całego ludu chrześcijańskiego nie tylko w świecie, ale i w Kościele. Stąd też są powołani do spełniania różnych form aktywnego apostołatu w tymże Kościele⁴.

¹ LG nr 31 (W publikacji posługują się tekstem wydania łacińsko-polskiego: Sobór watykański drugi. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Paris 1967); Zob. A. Luneau, M. Bobichon, *Kościół Ludem Bożym. Od owczarni do ludu przymierza* (przeł. H. Zawadzka). Warszawa 1980 s. 243—245; Zob. również AA nr 4 i 7.

² Kan. 948 I KPK.

³ Zob. G. Ghirlarda, *De variis ordinibus et condicionibus iuridicis in Ecclesia. Periodica* T. 71: 1982 fasc. 3—4 s. 393—395.

⁴ Por. LG nr 33.

Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego, nawiązując do owej refleksji soborowej, ustosunkował się jednoznacznie i wprost do sytuacji prawnej osób świeckich, określonej ich szczegółowymi obowiązkami i uprawnieniami. Stanowią one przedmiot tytułu II *De obligationibus et iuribus christifidelium laicorum* (kan. 224—231) część I (*De christifidelibus*) księgi II (*De Populo Dei*) nowo promulgowanego zbioru Jana Pawła II. Kan. 224 — wprowadzający — nadmienia przy tym, iż chodzi tutaj jedynie o te obowiązki i uprawnienia, które są właściwe osobom świeckim jako takim. Obok tych bowiem istnieją również inne, wspólne wszystkim członkom Ludu Bożego (*christifidelibus*), którymi kodeks zajmuje się na odrębnym miejscu⁵. Poza tym wymieniony kanon dodaje, iż o niektórych szczegółowych obowiązkach i uprawnieniach laików KPK wspomina także w innych swoich dziełach.

1. Obowiązki osób świeckich

Podstawową powinnością świeckich, właściwą zresztą wszystkim członkom Ludu Bożego, a wynikającą z przyjęcia chrztu i bierzmowania, jest przyczynianie się do zwiastowania Ewangelii wszystkim ludziom. Mówi o tym kan. 225 § 1 dodając jednocześnie, że obowiązek ten wiąże świeckich w sposób wyjątkowy w sytuacjach, w których jedynie przez nich ludzie mogą przyjąć Dobrą Nowinę i poznać Chrystusa. Prawodawca nadmienia, że zobowiązaniem tym świeccy są objęci zarówno indywidualnie, jak również w ramach ich apostołskiej działalności w stowarzyszeniach⁶. Należy zauważyć, iż kanon nie rozróżnia tu obowiązku wykonywania tzw. apostołatu podstawowego, realizowanego poprzez zwiastowanie Ewangelii bez szczególnej współpracy z hierarchią (tzw. świadectwo życia) oraz obowiązku apostołatu specjalnego, pełnionego w bezpośredniej łączności z apostołatem tzw. hierarchicznym⁷. Apostolat rozumie się tutaj jako zwiastowanie Ewangelii, inaczej głoszenie zbawienia, a więc w znaczeniu pierwszym. Można jednak przyjąć, że choć kanon nie wspomina o apostołacie specjalnym (hierarchicznym), to — z natury rzeczy — każda działalność laików, która stanowi bezpośrednio głoszenie Ewangelii, nie może pozostać bez współpracy z hierarchią, pod zwierzchnictwem której urzeczywistnia się każda forma apostołatu⁸.

⁵ O wspólnych całemu Ludowi Bożemu obowiązkach i prawach nowy KPK traktuje w tytule I *De omnium christifidelium obligationibus et iuribus* (kan. 208—223) części I (*De christifidelibus*) księgi II (*De Populo Dei*).

⁶ Por. LG nr 33; AA nr 20.

⁷ Zob. *Communicationes* T. 2: 1970 nr 1 s. 95.

⁸ G. Ghirlanda, *De laicis iuxta novum Codicem Periodica* T. 72: 1983 fasc. 1 s. 57—58.

O obowiązku apostołstwa w znaczeniu podstawowym — jako dawaniu świadectwa Chrystusowi własnym życiem — mówi z kolei kan. 225 w § 2. Nawiązując do nauki soborowej⁹ poleca on, aby świeccy — każdy według własnych możliwości — kształtowali w duchu ewangelicznym porządek spraw doczesnych, a tym samym dawali świadectwo Chrystusowi w zajmowaniu się tymi sprawami, oraz w wykonywaniu świeckich zadań i urzędów. Stanowi to właśnie specyfikę laikatu, gdy chodzi o wspólne zadanie całego Ludu Bożego, jakim jest osobiste świadectwo życia. Świeccy przecież winni zajmować się sprawami doczesnymi nie tylko w świecie, ale i w Kościele, czym różnią się od duchownych, czy członków instytutów zakonnych.

W kan. 226 zwraca się uwagę na obowiązki tych, którzy żyją w małżeństwie. Najpierw, w § 1, prawodawca zobowiązuje małżonków, aby — stosownie do swojego powołania tzn. poprzez małżeństwo i rodzinę — przyczyniali się do budowania Ludu Bożego. Stanowi to niewątpliwie odniesienie do nauki soboru watykańskiego II, zawartej zarówno w dekrete o apostołstwie świeckich¹⁰, jak i w konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes*¹¹, w myśl której świeccy — poprzez małżeństwo i rodzinę — budują nie tylko Lud Boży lecz i społeczność świecką. W takim stanie życia pozostają bowiem zarówno w Kościele, jak i w świecie.

W § 2 cytowany kanon zwraca się do rodziców chrześcijańskich przypominając, iż bardzo poważnym ich obowiązkiem jest wychowanie dzieci, przede wszystkim chrześcijańskie, zgodne z nauką Kościoła. I tutaj ustawodawca czerpie z nauki soborowej, akcentując doniosłość chrześcijańskiego wychowania potomstwa w rodzinie¹².

Kolejny obowiązek laików formułuje kan. 229 § 1 stwierdzając, że laicy winni posiadać niezbędną znajomość nauki chrześcijańskiej, aby według niej mogli żyć, głosić ją, a w wypadku potrzeby bronić, a tym samym mieć udział w wykonywaniu apostołatu. Obowiązek ten ciąży na nich w takiej mierze, dodaje kanon, w jakiej wymagają tego zdolności oraz warunki życia, właściwe poszczególnym osobom. Wypada zauważyć, iż dekret *Vaticani II Apostolicam actuositatem* mówi szczegółowo o tego rodzaju formacji doktrynalnej świeckich¹³.

Wreszcie kan. 231 § 1 stanowi, że świeccy, którzy — zarówno na stałe, jak i na okres przejściowy — zostają zaangażowani do

⁹ Por. LG nr 31; AA nr 9.

¹⁰ AA nr 11.

¹¹ GS nr 47.

¹² AA nr 11; GS nr 48.

¹³ AA nr 29; Zob. J. Krukowski, *Prawa i obowiązki laikatu w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*. Chrześcijanin w świecie R. 15: 1983 nr 5 s. 66.

specjalnych funkcji w Kościele („speciali Ecclesiae servitio addi-cuntur”), są obowiązani do zdobycia potrzebnej w tym zakresie formacji, tak aby powierzony sobie obowiązek mogli wypełnić świadomie, gorliwie i starannie. Chodzi tutaj o te urzędy i funk-cje kościelne, do których nowe ustawodawstwo kościelne dopuszcza osoby świeckie. Będzie o nich mowa przy omawianiu uprawnień laikatu.

2. Uprawnienia osób świeckich

Wśród uprawnień laikatu nowy zbiór prawa wskazuje w kan. 227 prawo do wolności w sprawach porządku doczesnego w takiej samej mierze, w jakiej przysługuje ono wszystkim obywatelom. Prawodawca dodaje przy tym, iż w korzystaniu z tej wolności laicy obowiązani są do ożywiania swojej działalności duchem ewan-gelicznym, a w dążeniu do poznania nauki Kościoła — do przyj-mowania przedłożeń urzędu nauczycielskiego Kościoła. Zaznacza się poza tym, że w sprawach niepewnych nie wolno jest przed-stawiać własnego zdania jako nauki Kościoła.

Może powstać wątpliwość, czy owo uznanie wolności wymaga-ne jest ze strony społeczności świeckiej, czy raczej ze strony spo-łeczności kościelnej w ogóle, a ze strony hierarchii w szczególności. Zespół konsultorów Papieskiej Komisji dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego przygotowujący projekt kanonów w omawianej dziedzinie miał tutaj na uwadze wolność — a zarazem odpowiedzial-ność — laików nie tyle w stosunku do społeczności świeckiej, ile raczej społeczności kościelnej, a ściślej — w stosunku do hie-rarchii¹⁴. Natomiast w tekście samego kanonu trudność stanowi zwrot „*quae omnibus civibus competit*” (przysługująca wszystkim obywatelom), co — jak zauważa G. Ghirlanda — może oznaczać żądanie wolności ze strony Kościoła w stosunku do społeczności świeckiej¹⁵. Z owego stanowiska konsultorów oraz z kontekstu ka-nonu wolno wnioskować, iż ustawodawcy chodzi o uznanie wspom-nianego prawa wolności przez władzę kościelną. Potwierdza to druga część kanonu, w której — jak już powiedziano — sankcjo-nuje się granice korzystania z tej wolności w sprawach porządku doczesnego wiernością wobec urzędu nauczycielskiego Kościoła oraz roztrpnością w przedstawianiu własnej opinii w kwestiach wątpli-wych.

¹⁴ „Quod attinet in concreto ad actionem temporalem, canones eo sensu redacti sunt, ut affirmetur personalis responsabilitas ac libertas laicorum in rebus temporalibus gerendis — attenta quidem conscientia recte formata iuxta doctrinam fidei et morum ab Ecclesiae hierarchia propositam —, necnon necessitas accurate servandi ipsius ordinis temporalis legitimam autonomiam”. *Communicationes* T. 2: 1970 nr1 s. 94.

¹⁵ Ghirlanda, *De laicis*, jw. s. 60—61.

Doniosłe postanowienie proklamuje kan. 228 § 1 przyznając świeckim prawo otrzymywania ze strony hierarchii urzędów i funkcji kościelnych, które mogą spełniać stosownie do przepisów prawa, jeśli zostaną uznani za zdatnych w tej mierze. Jest to znaczne novum ustawodawstwa kościelnego.

Warto zaznaczyć, że już w 1971 r. Papieska Komisja dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, nawiązując do sformułowania dekretu soborowego *Presbyterorum ordinis* (nr 20) i biorąc pod uwagę nowe pojęcie urzędu kościelnego — jakiegokolwiek zajęcie (obowiązek) powierzone na stałe dla realizacji celu duchowego — skonstatowała, że pewne zajęcia zlecane dotąd laikom (np. katechizacji) mieszczą się ściśle w granicach tego pojęcia. Przyjęto jednocześnie, że duchownym nie zastrzega się już wykonywania wszelkiej władzy rządzenia (jurysdykcji) w Kościele, tak więc np. sędziami w trybunałach kościelnych mogą być — w pewnych sytuacjach — świeccy, wykonując tym samym wspomnianą władzę¹⁶. W tym też duchu zrodziło się nowe ustawodawstwo posoborowe, wyrażone choćby w motu proprio *Causas matrimoniales* z 28 III 1971 r.¹⁷

W konsekwencji tej istotnej zmiany kodeks Jana Pawła II przyznaje świeckim — zarówno mężczyznom, jak i kobietom — znaczne uprawnienia, gdy chodzi o sprawowanie urzędów i zajęć kościelnych. Jakkolwiek referowany kan. 228 § 1 nie wymienia żadnej z konkretnych możliwości w tym względzie, to jednak usprawiedliwione, a nawet wskazane będzie sięgnięcie w tym miejscu do innych norm kodeksowych, które to czynią. A to dlatego, iż — jak już powiedziano — w kan. 224, wprowadzającym do dziedziny obowiązków i uprawnień laikatu, wspomina się, że niektóre z tych ostatnich zawarte są w różnych kanonach kodeksowych.

Tak więc osoby świeckie, tak mężczyźni, jak i kobiety, mogą spełniać urzędy sędziego, audytora, notariusza, asesora, promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła małżeńskiego w trybunałach kościelnych¹⁸. Ustawodawca zezwala następnie świeckim na pełnienie funkcji legatów papieskich¹⁹, jak również kanclerzy, notariuszy i ekonomów kurii diecezjalnych²⁰. W ten sposób świeccy mogą uczestniczyć w wykonywaniu władzy rządzenia: sądowej i administracyjnej.

Zdolność laików do pełnienia urzędów i zajęć kościelnych dających udział we władzy rządzenia posiada swoją podstawę w partycypacji w misji Chrystusowej, która jest udziałem wszystkich

¹⁶ Zob. *Communicationes* T. 3: 1971 nr 2 s. 187.

¹⁷ AAS T. 63: 1971 s. 441—446.

¹⁸ Zob. kanony: 1421 § 2, 1428 § 2, 1437 § 1, 1424, 1435.

¹⁹ Wynika to ze sformułowania kan. 363 § 1; Zob. G. Ghirlanda, *De laicis*, jw. s. 62—63.

²⁰ Zob. kan. 483 § 2 i kan. 494 § 1.

wiernych na mocy chrztu i bierzmowania²¹. Nie wolno jednak mieszać urzędów i funkcji dostępnych dla laikatu z urzędami przeznaczonymi wyłącznie dla duchownych. Wynika to z różnicy zachodzącej pomiędzy powszechnym kapłaństwem wiernych, a kapłaństwem sakramentalnym szafarzy²². Pewne urzędy mogą być powierzone jedynie tym, którzy posiadają święcenia, aktywność świeckich dotyczy natomiast tych urzędów i funkcji, które święceń nie wymagają. Kan. 129 § 1 stanowi, że do wykonywania władzy rządzenia zdolni są ci, którzy posiadają święcenia. W § zaś 2 tego kanonu prawodawca nadmienia, iż świeccy mogą współpracować w wykonywaniu tej władzy, stosownie do ustaleń prawa. Z treścią tego kanonu zdaje się pozostawać w sprzeczności sformułowanie kan. 274 § 7 o tym, że jedynie duchowni mogą uzyskać urzędy, do pełnienia których wymagana jest władza święceń lub władza rządzenia. Dla uchylenia tej trudności należy zauważyć, że kan. 274 § 1 proklamuje jedynie, że duchowni mają prawo do urzędów, do wykonywania których wymagana jest władza rządzenia lub władza święceń. Kanon ten bowiem, zamieszczony w rozdziale *De clericorum obligationibus et iuribus*, daje do zrozumienia, że ponieważ duchowni, z samego faktu posiadania władzy święceń są zdolni do wykonywania władzy rządzenia, jak to stanowi kan. 129 § 1, zatem *per se* posiadają prawo do urzędów kościelnych, do spełniania których wymagana jest władza święceń lub władza rządzenia, jak to potwierdza kan. 274 § 1. Nie wyklucza to wszakże — w poszczególnych przypadkach — możliwości współpracy świeckich w wykonywaniu tej samej władzy rządzenia, o czym nadmienia kan. 129 § 2, i ich zdolności do piastowania tych urzędów kościelnych, które zostaną im powierzone przez pasterzy Kościoła, jak to zaznacza kan. 228 § 1. Zdolność świeckich do pełnienia urzędów kościelnych kan. 228 § 1 potwierdza w sposób ogólny, ponieważ nic nie mówi o władzy. Należy więc powiedzieć, że świeccy *per se* posiadają prawo, oparte na ich zdolności, o której była mowa, jedynie do urzędów kościelnych *in genere*, które to urzędy — w myśl określenia kan. 145 § 1 — nie wymagają koniecznie wykonywania władzy. To zaś z kolei nie wyklucza bynajmniej ich zdolności do pełnienia również tych urzędów, które wymagają wykonywania władzy rządzenia. W ten sposób zatem można rozumieć — łącznie — dyspozycje kanonów: 129, 274 § 1 i 228 § 1²³.

Kan. 228 § 2 przyznaje świeckim — odznaczającym się wiedzą, roztropnością i uczciwością — zdolność do pełnienia funkcji bie-

²¹ Zob. A. Scheuermann, *Der neue Codex 1983*, Klerusblatt R. 63: 1983 nr 7 s. 162—163; G. dalla Torre. *Il ruolo dei laici*. L'Osservatore Romano 25 I 1983 s. 6.

²² Por. LG nr 10.

²³ G. Ghirlanda, *De laicis*, jw. s. 64.

głych i doradców, również w specjalnych radach, stosownie do przepisów prawa, celem świadczenia pomocy pasterzom Kościoła. Można dodać, że szczegółowe przepisy kodeksowe przewidują udział laikatu w takich kolegiach, jak: diecezjalna rada ekonomiczna²⁴, diecezjalna rada duszpasterska²⁵, parafialna rada duszpasterska²⁶, parafialna rada ekonomiczna²⁷. Pozwalają także świeckim na uczestnictwo w synodach: regionalnych, prowincjonalnych i diecezjalnych²⁸.

Inne uprawnienie laikatu odnosi się do dziedziny wykształcenia teologicznego zdobywanego zarówno w uniwersytetach czy wydziałach kościelnych, jak i w instytutach wiedzy religijnej. Świeccy więc — w myśl kan. 229 § 2 — posiadają prawo do studiowania w tego rodzaju uczelniach, łącznie ze zdobywaniem stopni akademickich. Uprawnienie to pozostaje niewątpliwie w relacji do obowiązku wynikającego z kan. 229 § 1, dotyczącego zdobycia niezbędnej znajomości nauki chrześcijańskiej.

Znacznym osiągnięciem nowego prawodawstwa jest proklamowanie w kan. 229 § 3 prawa świeckich do nauczania w zakresie wiedzy teologicznej, po otrzymaniu zlecenia od władzy kościelnej. Oznacza to dopuszczenie laików do prowadzenia wykładów teologii, co suponuje oczywiście ich odpowiednie przygotowanie w tym względzie²⁹.

Kan. 230 § 1 uznaje z kolei prawo świeckich do przyjmowania i pełnienia na stałe tzw. posług (dawniej święceń) lektora i akolity, przy czym uprawnienie to odnosi wyłącznie do mężczyzn, którzy posiadają określony wiek i odznaczają się odpowiednimi przymiotami, stosownie do ustaleń Konferencji Biskupów. Wynika więc stąd jednoznacznie, że cytowany kanon domaga się bliższego określenia przez ustawodawstwo partykularne warunków wymaganych do udzielenia komuś lektoratu lub akolitu.

W referowanym kanonie ustawodawca dodaje, iż tym, którzy przyjmują posługi nie przysługuje z tego tytułu żadne prawo do utrzymania czy wynagrodzenia ze strony Kościoła.

W myśl wydanego przez Pawła VI 5 VIII 1972 r. motu proprio *Ministeria quaedam*, posługi lektora i akolity, udzielone poprzez specjalny obrzęd liturgiczny, pozostają związane z wykonywaniem nie tylko funkcji liturgicznych, ale i pozaliturgicznych³⁰.

²⁴ Kan. 492 § 1.

²⁵ Kan. 512 § 1.

²⁶ Kan. 536 § 1.

²⁷ 537.

²⁸ Kan. 443 § 4 i kan. 463 § 2; Najwyższa władza kościelna może ponadto zaprosić osoby świeckie nawet na sobór powszechny, w myśl kan. 339 § 2.

²⁹ Por. dyskusję nad projektem schematu *De laicis*. *Communications* T. 2: 1970 nr 1 s. 95.

³⁰ AAS T. 64: 1972 s. 532—533.

Tak więc posługa lektoratu wiąże się z czytaniem Słowa Bożego, ożywianiem liturgii i przygotowywaniem wiernych do godnego przyjmowania sakramentów św. Posługa akolity zaś wiąże tego, kto ją przyjął ze służbą ołtarza, pozwala na udzielanie komunii św.³¹, w szczególnych sytuacjach czyni akolitę nadzwyczajnym szafarzem wystawienia i schowania Najświętszego Sakramentu (z wykluczeniem jednak błogosławieństwa)³², zobowiązuje do udziału w pieczy nad chorymi³³.

Jest rzeczą charakterystyczną, że podczas gdy cytowane wyżej motu proprio pozwalało Konferencjom Biskupów zwracać się do Stolicy Apostolskiej o ustanowienie innych jeszcze posług poza lektoratem i akolitatem (np. posługi ostiariusza, egzorcysty, katechisty)³⁴, to kan. 230 § 1 nie uwzględnia takiej możliwości.

Nowy kodeks przewiduje następnie także udział osób świeckich, które nie przyjęły posług akolitu lub lektoratu, w określonych czynnościach liturgicznych. Kan. 230§ 2 pozwala mianowicie, tym razem zarówno mężczyznom, jak i kobietom, na czasowe podejmowanie funkcji lektora, komentatora, kantora oraz innych, stosownie do przepisów prawa.

Jeszcze dalej idzie dyspozycja kan. 230 § 3, upoważniając osoby świeckie — bez względu na płeć — do spełniania pewnych funkcji, niejako zastępczo, gdy brak mianowicie tych, którzy przyjęli odnośne święcenia lub posługi. Tak więc, gdy wymaga tego konieczność, laicy mogą uczestniczyć w posłudze słowa Bożego, przewodniczyć w modlitwach liturgicznych, udzielać chrztu, udzielać komunii św., stosownie do przepisów prawa.

Gdy chodzi o posługę słowa Bożego, to wypada tu wziąć pod uwagę również treść kan. 759, 766 oraz kan. 767 § 1. Kan. 759, zamieszczony w księdze III *De Ecclesiae munere docendi*, nadmienia, że świeccy — na mocy przyjętego chrztu i bierzmowania — mogą być powołani do współpracy w wykonywaniu posługi słowa z biskupem i kapłanami. Jest to więc norma bardziej generalna w stosunku do referowanej dyspozycji kan. 230 § 3. Kan. 766 z kolei, pochodzący również z księgi III kodeksu, mówi o dopuszczaniu świeckich do głoszenia słowa Bożego w kościołach i kaplicach, jeśli w pewnych przypadkach wymaga tego konieczność lub pożytek, stosownie do ustaleń Konferencji Biskupów. Ta ostatnia więc jest kompetentna do bliższego określenia, kiedy osoby świeckie upoważnione są do głoszenia słowa Bożego. Zatem kanon 766 określa niejako warunki dla praktycznej aplikacji brzmiących ogólnie kanonów: 230 § 3 i 759. Określa je poza tym kan. 767 § 1, cytowa-

³¹ Por. kan. 910 § 2.

³² Por. kan. 943.

³³ G. Ghirlanda, *De laicis*, jw. s. 66.

³⁴ Zob. AAS T. 64: 1972 s. 531; Por. GS nr 15 i 17.

ny także w kan. 766, wyłączając z dostępnych dla laikatu form przepowiadania homilię³⁵.

Prawo świeckich do przewodniczenia w modlitwach liturgicznych nie znalazło bliższych dyspozycji prawodawcy, należy je rozumieć szeroko.

Co się tyczy udzielania przez laików chrztu, to bardziej szczegółową normę zawiera kan. 861 § 2 — zamieszczony w księdze IV *De Ecclesiae munere sanctificandi* — stwierdzając, iż w wypadku nieobecności lub przeszkody ze strony szafarza zwyczajnego, wymienionego sakramentu wolno udzielić świeckiemu katechiście lub innej osobie, upoważnionej do tego przez ordynariusza miejsca. W sytuacji zaś konieczności chrzest może być udzielony przez kogokolwiek, jeśli żywi odpowiednią ku temu intencję.

Jeśli chodzi wreszcie o udzielanie komunii św., to należy wziąć pod uwagę kan. 910 § 2, pochodzący także z księgi IV kodeksu, nawiązujący *expressis verbis* do referowanego kan. 230 § 3. Kan. 910 § 2 stanowi mianowicie, że szafarzem nadzwyczajnym komunii św. — poza akolity — jest również osoba świecka, wyznaczona do spełniania tej czynności, stosownie do kan. 230 § 3.

Widać zatem, że ogólne sformułowanie kan. 230 § 3 o dopuszczeniu osób świeckich, nawet nie przyjmujących posługi lektora czy akolity, do określonych czynności sakramentalno-liturgicznych należy interpretować w ścisłym zespoleniu z przytoczonymi wyżej kanonami z księgi III i IV kodeksu Jana Pawła II.

Jeszcze innym uprawnieniem laików, wynikającym z treści kan. 232 § 2, jest prawo do słusznego wynagrodzenia, świadczeń społecznych oraz opieki zdrowotnej ze strony Kościoła w stosunku do tych, którzy zaangażowani są — na stałe lub czasowo — w różne posługi kościelne. Kanon nadmienia, iż w ustalaniu wysokości owego wynagrodzenia należy wziąć pod uwagę odnośne normy prawa świeckiego oraz potrzeby osoby zainteresowanej i jej rodziny.

Należy dla uzupełnienia dodać, iż w trzech dziedzinach KPK traktuje obowiązki i prawa paralelnie, tzn. uważa określone obowiązki za jednoczesne uprawnienia. Chodzi tu o obowiązek przyczyniania się do głoszenia Ewangelii wszystkim ludziom³⁶, obowiązek rodziców wychowania dzieci, przede wszystkim chrześcijańskiego³⁷ oraz obowiązek poznania nauki chrześcijańskiej³⁸. Wymienione i omówione wyżej owe powinności stanowią więc zarazem uprawnienia świeckich.

³⁵ W myśl kan. 767 § 1, homilia jest zastrzeżona wyłącznie kapłanowi i diakonowi.

³⁶ Kan. 225 § 1.

³⁷ Kan. 226 § 2.

³⁸ Kan. 229 § 1.

Jakkolwiek ustawodawca nic więcej nie mówi w omawianym tytule *De obligationibus et iuribus christifidelium laicorum* na temat uprawnień świeckich, to jednak wypada zauważyć, iż w dwóch innych miejscach kodeks upoważnia ich do pełnienia określonych funkcji, co niewątpliwie można rozpatrywać w kategoriach uprawnień.

Najpierw w kan. 1112 § 1 (księgi IV kodeksu) przyznaje się laikom prawo do asystowania przy zawieraniu małżeństw, uzależniając je wszakże od braku w danym regionie kościelnym kapłanów i diakonów. W takich sytuacjach biskup diecezjalny może udzielać osobom świeckim wymaganej delegacji, po uprzednim uzyskaniu sprzyjającego votumu Konferencji Biskupów oraz zgody Stolicy Apostolskiej. Chodzi więc tutaj o udział świeckich we władzy asystowania — w ramach kanonicznej formy — przy zawieraniu małżeństw. Nie jest to wprawdzie sfera władzy rządzenia³⁹, niemniej to, co nowy kodeks nazywa upoważnieniem (*facultas*)⁴⁰ stanowi tutaj doniosłe uprawnienie. Dotyka ono, jak wynika z § 2 cytowanego wyżej kanonu, nie tylko dziedziny prawnej, związanej z samą formą zawarcia małżeństwa, lecz także dziedziny nauczania i liturgii. Zawiera bowiem w sobie prawo do przygotowania nupturientów do małżeństwa oraz prawo do przewodniczenia w liturgii małżeństwa. Nic też dziwnego, iż kan. 1112 § 2 przewiduje udzielanie owego upoważnienia jedynie osobom odpowiednim ku temu przygotowanym.

Poza tym do dziedziny uprawnień laikatu trzeba zaliczyć to, co wynika z kan. 517 § 2, traktującego o zarządzie parafią, a należącego do księgi II KPK. Prawodawca przewiduje tutaj bowiem, możliwość powierzenia przez biskupa diecezjalnego udziału w wykonywaniu pieczy duszpasterskiej w parafii diakonowi, a nawet osobie świeckiej lub wspólnocie osób, gdy brak jest w danym przypadku kapłana. W takiej jednak sytuacji należy ustanowić jakiegokolwiek kapłana, który — posiadając władzę i uprawnienia proboszcza — kierowałby pracą duszpasterską. Tak więc udział osoby czy osób świeckich w duszpasterstwie parafialnym polegałby na prowadzeniu szeregu dzieł apostolskich, dostępnych tymże osobom w ramach możliwości zawartych w normach wyżej zreferowanych.

3. Uwagi końcowe

Przewidziane w nowym KPK obowiązki i prawa osób świeckich określają tym samym ich pozycję prawną w Kościele. Doktry-

³⁹ Zob. M. Comte a Coronata. *Institutiones iuris canonici*, T. 3. Torino 1957 s. 742—743.

⁴⁰ Kan. 1111.

na soboru watykańskiego II zaprezentowana przede wszystkim w konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium*, a ponadto w wielu dekretach soborowych stała się punktem wyjścia dla prac Papieskiej Komisji dla Rewizji KPK z 1917 r. i zespołu jej konsultorów pracujących nad dziedziną obowiązków i praw laikatu. Trzeba przyznać, iż praca ta przyniosła bogaty rezultat usankcjonowany ostatecznie promulgacją przez Jana Pawła II zbioru nowego prawa. Stanowi ono w interesującej nas problematyce wyraz praktycznego uznania soborowej zasady, iż świeccy wykonują misję całego ludu chrześcijańskiego nie tylko w świecie, ale i w Kościele⁴¹. Tym samym więc nowe ustawodawstwo stanowi doniosłe osiągnięcie i radykalną zmianę w stosunku do dawnego, zawartego w kodeksie Piusa X i Benedykta XV, kiedy to nie zwracano jeszcze wystarczającej uwagi na rolę i znaczenie kapłaństwa powszechnego.

Tytuł II — *De obligationibus et iuribus christifidelium laicorum* wymienia zarówno obowiązki, jak i prawa osób świeckich. Jako przejaw nowego spojrzenia na relację obowiązki — uprawnienia, nie tylko zresztą w tej dziedzinie, trzeba uznać potraktowanie na pierwszym planie obowiązków. Jak już zaznaczono, w trzech przypadkach obowiązek stanowi zarazem uprawnienie. Gdy chodzi o samą proporcję poszczególnych powinności i praw, to uderza ilościowa przewaga tych ostatnich. Wypada jednak w tym miejscu przypomnieć, iż wiele podstawowych obowiązków laikatu mieści się w sferze powinności wspólnych całemu Ludowi Bożemu, co prawodawca zaznaczył na wstępie, w kan. 224.

Najbardziej znaczącym rysem nowego ustawodawstwa jest dopuszczenie laikatu do partycypowania we władzy rządzenia, następnie przyznanie mu należnej roli w realizacji misji Kościoła w zakresie nauczania i uświęcania. Zbiór Jana Pawła II poszedł tu znacznie dalej, niż odnośne normy posoborowe, jak np. motu proprio „*Causas matrimoniales*”, które wypadnie uznać jako skromną zapowiedź tego, co przyniósł nowy kodeks.

Niewątpliwie, określenie pozycji prawnej, a tym samym podniesienie rangi osób świeckich w społeczności kościelnej wymagać będzie, gdy chodzi o sferę aplikacji prawa do codzienności, pokonania wielu barier i obaw, tak ze strony pasterzy Kościoła, jak i samych wiernych.

Status iuridicus laicorum iuxta novum Codicem Iuris Canonici

Quamquam in Codice Iuris Canonici anni 1917 quidam canones de laicis habebantur, tamen titulus *De obligationibus et iuribus christifidelium laicorum* libri II Codicis Iuris Canonici Ioannis Pauli II quasi totaliter novus patet.

⁴¹ Por. LG nr 33.

Auctor primum obligationes laicorum refert, deinde ipsorum iura. Hoc in studio subnotat peculiariora munera et officia laicis agnita ob reflexionem theologiam de natura laicatus Concilii Vaticani II in novo codice exposita esse. Quae theologia in documentis concilii magis evoluta invenitur, ideoque novus codex ampliore disciplinam hac in materia refert. Capacitas activae participationis laicorum in potestate regiminis in Ecclesia exercenda tamquam maximi momenti eventus in nova legislatione canonica aestimari debet.